

Тема: Кирило-Мефодіївське товариство

Мета: охарактеризувати процес утворення, програмові документи, громадсько-політичну діяльність та значення Кирило-Мефодіївського братства для розгортання національно-визвольного руху в Україні; розвивати в учнів уміння працювати з документами та іншими історичними джерелами, аналізувати їх, робити висновки, порівняння, висловлювати свої думки; на прикладах діяльності братчиків виховувати в учнів почуття любові до Батьківщини і свого народу.

Основні поняття: Кирило-Мефодіївське братство, «Книга буття українського народу», «Статут слов'янського братства Св. Кирила і Мефодія», Слов'янська федерація, Слов'янський собор.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Очікувані результати:

Після цього уроку учні зможуть:

- охарактеризувати програмові документи Кирило-Мефодіївського братства і на їх основі визначити мету, цел та задання, яко ставило перед собою товариство;
- з'ясувати значення Кирило-Мефодіївського братства для розгортання національно-визвольного руху в Україні;
- вдосконалити уміння працювати з документами та іншими історичними джерелами, аналізувати їх, робити висновки, порівняння, висловлювати свої думки;
- давати власну оцінку діяльності товариства.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів

Завдання

1. Які ви знаєте течії суспільно-політичного руху, що діяли в Україні наприкінці XVIII — на початку XIX ст.?
2. Чи однаково вони бачили майбутнє України?

3. А чому вони мали різні точки зору з цього питання?

II. Мотивація навчальної діяльності

У ч и т е л ь. 3 березня 1847 р. студент Київського університету Олексій Петров доніс царським властям про таємне товариство, яке він випадково виявив. Поліція одразу ж арештувала провідних членів цієї групи й доставила їх у Петербург. У результаті посилених допитів власті дізналися про існування Кирило-Мефодіївського товариства — першої на Україні організації політичного спрямування. Незабаром стало очевидним, що побоювання влади щодо існування широкого підпільного руху були перебільшеними. Товариство складалося всього з десятка активних членів та кількох десятків співчуваючих, тому власті вирішили, що товариство не є серйозною загрозою для самодержавства. Зокрема, шеф жандармів граф Орлов зазначав у своєму листі до Миколи I: «Общество было не более как ученый бред трех молодых людей».

А чи насправді це було так і товариство не становило загрози самодержавному російському правлінню на українських землях? На сьогоднішньому уроці ми спробуємо знайти відповідь на це запитання.

III. Сприйняття та усвідомлення навчального матеріалу

1. Передумови утворення Кирило-Мефодіївського братства

Розповідь

Перш ніж ми познайомимося із діяльністю Кирило-Мефодіївського товариства, давайте пригадаємо, які існували етапи розвитку національних рухів у Східній Європі (в т. ч. і в Україні):

1. Фольклорно-етнографічний — на цьому етапі невеликі групи вчених з метою підтвердження самобутності власного народу збирають та вивчають історичні документи, етнографічні експонати, фольклорні пам'ятки.
2. Літературний (або культурницький) — відродження мови народу, боротьба за розширення сфери її вжитку, особливо в літературі та освіті.

3. Політичний — більш організоване згуртування національних сил, поява та зміцнення їхніх політичних організацій, усвідомлення національних інтересів, активна боротьба за національне визволення.

Проблемне завдання

Якому етапу розвитку національного руху відповідає діяльність Кирило-Мефодіївського братства?

Відповідь на це задання учні повинні дати в кінці уроку.

Робота учнів з програмними документами Кирило-Мефодіївського братства

1-а група. Опрацювати уривок з «Книги буття українського народу» й виконати задання.

Текст 1

«Україна встане із своєї могили і кликне знову до братів-слов'ян, і почують її поклик, встане Слов'янщина, і не зостанеться в ній ні царя, ні князя, ні графа, ні герцога, ні сіятельства, ні превосходительства, ні пана, ні боярина, ні мужика, ні холопа, ні в Великій Росії, ні в Польщі, ні на Україні, ні в Чехії, ні у хорутан, ні в сербів, ні у болгарів. І Україна буде незалежною республікою в слов'янським союзі. Тоді скажуть всі народи, показуючи на те місце, де на карті буде намальована Україна: «От камінь, відкинений будівничим, — а він ліг основою всього». (Грушевський М. Ілюстрована історія України. — К.: Наукова думка, 1992. — С. 458)

Завдання

1. Яким братчики бачили майбутнє України?
2. У чому вони вбачали історичне покликання України?
3. Як ви вважаєте, чому саме Україні відводилася вирішальна роль у боротьбі за утворення Слов'янської федерації?
4. Прокоментуйте вислів, виділений у тексті.

2-а група. Опрацювати записи одного з братчиків Василя Білзерського і виконати задання.

Текст 2

«Як вірні сини своєї батьківщини, одушевлені бажанням всякого добра до неї, ми повинні йти до здійснення в ній божої правди, царства свободи, братської любові і народного добробуту. Одначе ясно, що окреме існування її (України) неможливе: вона буде між кількома огнями, буде під натиском і може підпасти гіршій долі, ніж яку потерпіли поляки. Одинокий спосіб для повернення прав, прийнятий розумом і ухвалений серцем, полягає в об'єднанні слов'янських племен в одну сім'ю, з охороною закону, любові і свободи кожного».

(Грушевський М. Ілюстрована історія України. —К.: Наукова думка, 1992. — С. 459)

Завдання

1. На яких засадах повинно було здійснитися об'єднання слов'янських держав?
2. Чому братчики вважали, що буде неможливим окреме існування України як самостійної демократичної держави, а тільки у союзі з іншими слов'янськими народами?

3-я група. Опрацювати Статут Кирило-Мефодіївського товариства і виконати завдання.

Розділ I. «Головні ідеї»

1. Визначаємо, що духовне і політичне об'єднання слов'ян є тією справжньою метою, до якої вони повинні прагнути.
2. Визначаємо, що під час об'єднання кожне слов'янське плем'я повинне мати свою самостійність, а такими племенами вважаємо: південно-русів (українців), північно-русів (росіян), білорусів, поляків, чехів зі словенцями, лужичан, ілліросербів з хуруганами (хорватами) і болгар.
3. Визначаємо, що кожне плем'я повинне мати народне правління і дотримуватися повної рівності співгромадян за їх народженням, християнським віросповіданням і станом.
4. Визначаємо, що правління, законодавство, право власності та освіта у всіх слов'ян повинні ґрунтуватися на святій релігії господа нашого Ісуса Христа.
5. Визначаємо, що при такій рівності освіченість і чиста мораль повинні служити умовою участі в правлінні.

6. Визначаємо, що має існувати спільний Слов'янський собор з представників всіх племен». (Турченко Ф. Г., Мороко В. М. Історія України. Кін. XVIII — поч. XX ст. — К.: Генеза, 2000. — С.71)

Завдання

1. Визначте, які задання ставили братчики для розв'язання соціальних і національних проблем українців.

2. Як має бути організовано управління Слов'янською федерацією?

У Слов'янській федерації, українці стоять на першому місці?

4-а група. Опрацювати Статут Кирило-Мефодіївського товариства і виконати задання.

Розділ II. «Головні правила»

1. Товариство утворюється з метою поширення вищевикладених ідей переважно через виховання юнацтва, літературу і примноження членів товариства. Товариство визнає своїми покровителями святих Кирила і Мефодія і приймає своїм знаком перстень або ікону з іменами чи зображеннями цих святих.

2. Кожний член товариства при вступі приймає присягу використовувати талант, працю, статки, свої громадянські зв'язки для цілей товариства, і якщо б котрийсь з членів зазнав гонінь і навіть страждань за прийняті товариством ідеї, то, відповідно до присяги, він не видасть нікого з членів, своїх побратимів.

3. У випадку, коли член потрапляє до рук ворогів і залишає в нужді сімейство, товариство допомагає йому.

4. Кожний член товариства може прийняти нового члена товариства, не повідомляючи йому імена інших членів. <...>

8. Товариство буде прагнути зарані про викорінення рабства і всякого примушення бідних класів, а водночас і про повсюдне поширення грамотності.

9. Як все товариство в цілому, так і кожний член окремо повинні узгоджувати свої дії з євангелійськими правилами любові, покірності і терпіння; правило ж «Мета виправдовує засоби» товариство визнає безбожним. <...>

11. Ніхто з членів товариства не повинен оголошувати про існування і склад товариства тим, котрі не вступають або не подають надії на вступ до нього». (Турченко Ф. Г., Мороко В. М. Історія України. Кін. XVIII — поч. XX ст. — К.: Генеза, 2000. — С. 71)

Завдання

1. На яких засадах мало діяти Кирило-Мефодіївське товариство?
2. Про що свідчить відмова товариства від принципу «Мета виправдовує засоби»?

V. Узагальнення та систематизація знань

Учні дають відповідь на питання, яке прозвучало на початку уроку:

- А чи насправді це і товариство не становило загрози самодержавному російському правлінню на українських землях?

Завдання виконується методом «Прес».

Висновок. Поява та діяльність Кирило-Мефодіївського товариства фактично поклала початок переходу від культурницького до політичного етапу боротьби за національний розвиток України.

VI. Домашнє завдання

Опрацювати відповідний матеріал підручника.

Підготувати повідомлення «Місце Т. Г. Шевченка в українському національному відродженні» (чотирьом учням).

Усім учням підготувати уривки із творів Т. Г. Шевченка, в яких звучать українські національні ідеї.